

MILE VUKMIROVIĆ

Mile (Milutin) Vukmirović rođen je 7. rujna 1934. u selu Babinjac između Bosanske Dubice i Hrvatske Kostajnice. Njegov otac bio je iz Hrvatske Kostajnice, a majka iz Hrvatske Slabinje. Kao u mnogim velikim obiteljima u to vrijeme, Mile je bio jedan od devetero djece; pored njega, ustaški genocid nad Srbima preživjeli su brat Nikola i sestre Jelka i Nada, dok su sestre Radojka, Stana, Bosa, Branka te brat Branko ubijeni, kao i veliki dio šire obitelji.

1941. godine, kad je otpočelo ustaško nasilje, Mile i njegova obitelji izbjegli su na Kozaru, gdje je svjedočio brojnim ubojstvima, bombardiranjima i sveopćoj gladi. Na Kozari se njegov otac pridružio partizanima, što je bio zadnji put kad ga je Mile vidio. Prilikom zbjega, Mile je nailazio na brojne leševe ljudi svih dobnih skupina. Milu i dio obitelji na Kozari zarobili su Nijemci, koji su ih odveli do Bosanske Dubice. Putem do Dubice svjedočio je smaknućima zbog banalnih stvari: jedan čovjek se opirao nositi sanduk s oružjem, drugi se opirao nositi bebu, i slično.

MILE VUKMIROVIĆ

Izvor: *Documenta*

U Bosanskoj Dubici cijela grupa bila je razdvojena; jedan dio je otišao u Jasenovac, a drugi u Sisak i druga mjesta. Jasenovac je ostao urezan u pamćenje malog Mile: uvjeti života bili su grozni, većina djece bila je na rubu smrti od gladi i žeđi, pa tako i njegove sestre i braća. Mile se u jednom trenutku odlučio uputiti do jedne kapije na kojoj je stajao stražar i upitati ga da ode do česme van ograde kako bi uzeo vodu za umiruću sestru.

MILE VUKMIROVIĆ

Na njegovo iznenađenje, čuvar ga je pustio rekavši da i sam ima sina kao on, ali mu i zaprijetio klanjem ako ikome kaže šta mu je dopustio. Mile je u Jasenovcu proveo neko vrijeme, nakon čega je odveden u Novsku. Tamo su njega i sestre zatočili na bivšoj stočnoj tržnici ograđenoj bodljikavom žicom. Izgledno je da je bio među djecom koja su slana kao prisilna radna snaga u hrvatska domaćinstva. Na njemu nepoznat način, obitelj ga je uspjela prebaciti u Hrvatsku Slabinju, rodno selo njegove majke, kao ispomoć u domaćinstvo tetke Marije i tetka Stanka, koji je bio Hrvat.

Nino Kovačić, Spomen područje Jasenovac (2021)

MILE VUKMIROVIĆ

Za vrijeme boravka u Slabinji, Mile je po nalogu obitelji nosio hranu u Kostajnicu jednoj ženi po imenu Marta. Godinama kasnije, saznao je da je Marta iz Kostajnice bila supruga jednog ustaše koji je imao rođake u partizanima, te je preko njih slao lijekove i zavoje partizanskim jedinicama. Jednom prilikom Marta je po njemu poslala pisanu poruku tetki Mariji i tetku Stanku, koji su ga tada sakrili jer su Ustaše planirali odmazdu za dva ubijena domobrana; dok je Mile bio sakriven, Ustaše su ubili 96 ljudi iz sela ispred pravoslavne crkve, uključujući i tetku Mariju, tetka Stanka, i njihovu kćer Dragicu.

Nije jasno kako je Mile preživio ostatak rata. Nakon rata, nikada nije dozvoljavao da se izjednačavaju ustaše s Hrvatima, a 1990-ih je ustrajao protiv međunacionalnih napetosti. Do dana današnjeg, Mile je ostao jedan od najaktivnijih bivših zatočenika logora Jasenovac, gdje je redovno prisutan na komemoracijama i drugim događanjima.

MILE VUKMIROVIĆ

Mile (Milutin) Vukmirović was born on September 7, 1934 in the village of Babinjac. When the Ustaša violence erupted in 1941, Mile's family fled to Kozara but was soon captured by German forces and sent to the Jasenovac concentration camp. After enduring months of harsh captivity in Jasenovac and Novska, Mile's family arranged for him to be sent to Hrvatska Slabinja, where he was sheltered by Aunt Marija and her husband Stanko, a Croat. Tragically, they were both later killed by the Ustaše in retaliation, though Mile survived the war in hiding. After the war, Mile remained steadfast in his refusal to equate the Ustaše with all Croats and continued to promote inter-ethnic peace, especially throughout the 1990s. Today, he is an active Jasenovac survivor, regularly attending commemorations to honor the memory of those who perished.

Funded by the European Union through the programme CERV.

Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

DRAGOMIR MAĐAR

Dragomir Mađar rođen je 1929. godine u selu Donji Jelovac, Bosna i Hercegovina, roditeljima Vidi i Lazaru. Imao je brata Nikolu i sestru Smilju. Završio je četiri razreda škole. Dolazak Ustaša na vlast u njegovom selu nije bilo doživljeno kao nešto posebno, već kao propast jedne države i dolazak druge. Ustaše su patrolirali sa Nijemcima, te osnovali općinu, žandarmerijsku postaju, a kasnije i logor pored sela. Početkom ljeta 1941. strah se uvukao u stanovništvo jer su Ustaše u obližnjem Čitluku zaklali obitelj Jandrić od dvanaest članova. Dragomir navodi kako su Ustaše potom počele tući mlađe ljude po selu.

Usljedila su hapšenja viđenijih ljudi, uključujući učitelja i popa, koji se nikad nisu vratili. Muškarci su dobili poziv za vojsku, no nisu se odazvali, već su se počeli skrivati po šumama, sve do 27. srpnja, kada je izbio ustanak. Ustanak je brzo ugušen. Ustaše su zapalile cijelo selo, a svi koji nisu pobjegli u šumu bili su ubijeni. Seljani su se skrivali u šumi sljedeća dva mjeseca, dok se Ustaše nisu povukli pred partizanima.

DRAGOMIR MAĐAR

Izvor: *Documenta*

Partizani su u selu bili do veljače te pritom pomagali stanovništvu s obnovom kuća. Potom su Ustaše opet spalile sve što je bilo obnovljeno. Proveli su u selu 20 dana, nakon čega su se seljani s partizanima vratili u selo i tu ostali sve do Kozarske ofenzive. Nakon skoro mjesec dana bježanja od neprijatelja i njihovih aviona na Kozari, uhvatila ih je njemačka vojska te ih predala Ustašama. Ustaše su one koji su preživjeli vodili u kolonama i tukli, s potom ih sve ubacili u kamione te iskrkali blizu jedne velike kuće, gdje su odvojili žene i djecu od muškaraca.

DRAGOMIR MAĐAR

Dragomir je izabran među muškarce, ali se nekako našao među ženama. Naređeno im je da stoje u dvorištu koje je bilo puno već zaklanih ljudi. Ustaše su potom, pred svima, zaklali sve muškarce koje su prethodno odvojili, a žene i djecu odveli u Jasenovac. Dragomirov otac je također uhvaćen i zatočen u Jasenovac.

Vanja Tadić, Spomen područje
Jasenovac (2022)

DRAGOMIR MAĐAR

Nakon 59 mučnih dana u Jasenovcu, Ustaše su ukrkali Dragomira, njegovu majku, brata i sestru u stočni vagon te ih vlakom odveli do Antunovca, u kojem se okupilo puno ljudi da među jasenovačkim zatvorenicima izaberu ispomoć za svoja domaćinstva, te su Mađarevi tako razdvojeni. Iznemogao i izgladnjeo,

Dragomir je određen da radi kod jedne obitelji kao pastir. Nakon nekog vremena, njihova majka je uspjela pronaći njega, brata i sestru, te ishodovati isprave. Na putu kući Ustaše su ih opljačkale i naredile da ih se vrati u Jasenovac, ali su nekako to uspjeli izbjeći. U Prijedoru su našli strinu s djecom, tek puštene iz prijedorskog logora. Vratili su se u Donji Jelovac, gdje su živjeli pod prijetnjom smrti do siječnja 1944., kada su se Ustaše povukli pred partizanima.

Nakon rata, neimaština se nastavila, ali se stanje postepeno popravljalo. Nitko od muškaraca u Dragomirovoj obitelji nije preživio ustaški genocid nad Srbima. Dragomir nikad nije ponovo otišao u Jasenovac, cijelog se života bojao tog mjesta: „teško je čekati smrti, znaš, i gledati hoće li sad ili poslije ili...”

DRAGOMIR MAĐAR

Dragomir Mađar was born in 1929 in the village of Donji Jelovac, Bosnia and Herzegovina. In the summer of 1941, as the Ustaša terror reached Donji Jelovac, Dragomir and his family fled. Along with other fugitives, they were eventually captured by the Germans and handed over to the Ustaše. The Ustaše slaughtered most men in front of their families, interning the survivors in the concentration camp of Jasenovac. After enduring 59 painful days in Jasenovac, Dragomir and his family were eventually separated: Dragomir was assigned to work as a shepherd. Months later, his mother managed to locate him, his brother and his sister. They ultimately returned to Donji Jelovac, where they lived under the threat of death until the Ustaše retreated in January 1944. None of the men in Dragomir's family survived the Ustaše genocide against the Serbs. Dragomir never went to Jasenovac again, as he remained haunted by that place throughout his life.

Funded by the European Union through the programme CERV.

Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

JELENA MALEVIĆ

Jelena Malević (r. Fuchs) rođena je u mjestu Trnava kod Đakova, 7. kolovoza 1912. godine. Njena majka, Katica Fuchs (r. Holtzer), završila je pravo u Budimpešti, čime je postala prvom odvjetnicom u Slavoniji. Njen otac, Leopold Fuchs, bio je članom Austro-Ugarske vojske za vrijeme Prvog svjetskog rata. Leopold se u Hrvatsku vratio tek 1927. iz ratnog zarobljeništva u Rusiji. Jelena je imala i sestru, Anu.

Jelenina šira obitelj je bila brojna; njena majka imala je dvanaestero braće i dvije sestre. Iako Jelena nije bila religiozna, njeni roditelji, kao i šira obitelj, su pobožno pratili tradicije judaizma. Vrijedi napomenuti kako su u Trnavi bile samo četiri Židovske obitelji, dok su sve ostale bile katoličke.

Jelena se udala za Voju Malevića, pravoslavca iz Crne Gore, 1934. godine. U travnju 1941., Jelena i Vojo živjeli su u Slavonskom Brodu, gdje je Vojo postao jedna od prvih žrtava nove ustaške vlasti. Zajedno sa Židovom Konfinom Protićem, uhapšen je i strijeljan već 14. travnja, najvjerojatnije jer je bio oficir Jugoslavenske vojske.

JELENA MALEVIĆ

USC Shoah Foundation Visual History Archive, 1996

Jelena je potom pobjegla u Vukovar, u kojem se, do kraja rata, predstavljala kao pravoslavka iz Crne Gore. U tome joj je pomogao vjenčani list iz Crne Gore; Crna Gora bila je pod okupacijom Italije, stoga su svi Crnogorci bili njeni subjekti. Pod formalnom zaštitom Italije, Jelena je u Vukovaru mogla živjeti u relativnoj sigurnosti. Radila je u pekari i priskrbliivala dovoljno da prehrani i do deset židovskih obitelji prije masovne deportacije 27. srpnja 1942., kada su Židovi iz Vukovara odvedeni u ustaške logore.

JELENA MALEVIĆ

Tog datuma, Jelena je došla do kuće svoje sestre Ane Stern i otkrila da su svi, osim—pukim slučajem—njene nećakinje Mirjam Stern, odvedeni. Prijavivši Mirjam ustaškim vlastima kao svoju vanbračnu kćer, Jelena ju je spasila od sigurne smrti. Jelenin otac je odveden u Jasenovac u prosincu 1941. godine, ali je Jelena uspjela dovesti majku u Vukovar i predstaviti ju kao domaću Njemicu jer je prezime Fuchs bilo često među vukovarskim Nijemcima.

Pred kraj rata, 6. listopada 1944., i Jelena je uhićena, ne kao Židovka, već kao pravoslavna Srpkinja te protivnik režima, i tako umalo stradala ne kao žrtva Holokausta već ustaškog genocida nad Srbima. Provela je sedam mjeseci u vinkovačkom logoru, u teškim uvjetima fizičke i mentalne torture, sve dok ju nije spasio njemački oficir Rokus Brandl. Brandla je Jelena podsjećala na njegovu zaručnicu. Odveo ju je do njene majke, koja je tad bila u Vinkovcima, gdje se Jelena potom skrivala do kraja rata.

Nakon rata, Jelena je nastavila živjeti u Vukovaru i baviti se fotografijom. Od cijele obitelji, preživjeli su samo ona, njena majka, nećakinja i jedan stric koji je prije rata emigrirao u Ameriku. Jelena je dobila invalidsku mirovinu zbog teških ozljeda zadobivenih u vinkovačkom logoru. Početkom rata 1990-ih, izbjegla je u Zagreb, gdje je živjela do svoje smrti 15. siječnja 2003. godine.

JELENA MALEVIĆ

Jelena Malević (née Fuchs) was born on August 7, 1912, in Trnava near Đakovo. Although Jelena was not religious, her family followed Jewish traditions. In 1934, Jelena married Vojo Malević, an Orthodox Montenegrin army officer. Vojo was arrested and executed by the Ustaša on April 14, 1941. Jelena then fled to Vukovar, presenting herself as an Orthodox Montenegrin woman until the end of the war: being Montenegro under Italian occupation, she was granted formal Italian protection. In Vukovar, Jelena worked in a bakery and secretly provided food to ten Jewish families. While Jelena's father was eventually taken to Jasenovac, Jelena was able to save from certain death her mother and her niece. On October 6, 1944, Jelena was arrested as an Orthodox Serb and anti-regime sympathizer, enduring seven months in the Vinkovci camp. A German officer who fell in love with her ultimately secured her release. She returned to Vukovar after the war, with only a few family members surviving. At the beginning of the 1990s war, Jelena fled to Zagreb, where she lived until her death on January 15, 2003.

Funded by the European Union through the programme CERV.

Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

MIRA ŠVAGEL

Mira Švigel (r. Mihajlović), rođena je 6. listopada 1918. godine u Vukovaru. Bila je kći Vasilija Mihajlovića i Žanke Adut. Mirina obitelj bila je vlasnik vukovarskog kina *Jugokino*, koje im je nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske oduzeto.

Za Miru se može reći da je bila u najnesretnijoj mogućoj poziciji pri dolasku ustaškog pokreta na vlast u Hrvatskoj: njen otac bio je Srbin, a majka Židovka. Tako je 27. srpnja 1942. godine, kada su ustaške vlasti deportirale većinu Židova iz Vukovara u koncentracione logore te logore smrti, završila u koloni vukovarskih Židova na putu ka željezničkoj postaji.

Dok se kolona kretala gradom, jedan Nijemac, sa prezimenom Švigel, uzeo je Miru za ruku, rekao je da će ju oženiti, i izveo ju iz kolone. Time joj je spasio život. Mira se potom udala za Švagela, uzela njegovo prezime i preživjela Holokaust. U vrijeme rata, točnije 15. siječnja 1942. godine, se također pokrstila na katoličku vjeru, kao i veliki broj Židova u NDH koji su tim putem pokušali izbjeći ustaški progon i smrt. Cijela Mirina obitelj stradala je pod ustaškim režimom.

MIRA ŠVAGEL

Mira je bila jedna od samo nekoliko preživjelih vukovarskih Židova koji su nastavili živjeti u Vukovaru nakon Holokausta. Po završetku rata vodila je brigu o vukovarskom židovskom groblju i o svemu što je bilo vezano uz židovsku baštinu u Vukovaru, uključujući i poslove oko bivše židovske općine. Ratna zbivanja 1990-ih u Vukovaru preživjela je tako što je kao skoro nepokretna starica izbjegla u Novi Sad, gdje je do svoje smrti živjela sa rodbinom.

Istražujući Mirin život, nigdje nismo naišli na njenu fotografiju, niti smo ju uspjeli pronaći nakon pretrage relevantnih knjiga i internetskih stranica. U metaforičkom smislu, ta je činjenica sama po sebi instruktivna.

Kao i lik nekad brojne, vidljive, cvatuće židovske zajednice u Hrvatskoj, Mirin lik danas možemo samo zamišljati.

Ta praznina reflektira uništenje židovske zajednice u Vukovaru te anonimnost i tihi nestanak većine onih malobrojnih koji su preživjeli.

MIRA ŠVAGEL

Mira Švigel (born Mihajlović), was born on October 6, 1918, in Vukovar to a Serbian father and a Jewish mother. On July 27, 1942, as the Ustaša began mass deportations of Vukovar's Jews, a German man saved her by taking her out of the deportee column. Mira later married him, took his surname, Švigel, and converted to Catholicism. Her entire family perished under the Ustaša regime, but Mira survived. Mira was one of the few surviving Jews who continued to live in Vukovar after the Holocaust. After the end of the war, she took care of the Jewish cemetery, and everything related to the Jewish heritage in Vukovar. She survived the 1990s war by escaping to Novi Sad, where she lived with her relatives until her death. No photograph of Mira was found during research, leaving only an imagined memory of her and reflecting the loss and silent disappearance of Vukovar's once-thriving Jewish community.

Funded by the European Union through the programme CERV.

Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.